

İlhamə Əliməmmədova
BDU-nun Filologiya
fakültəsinin elmi işçisi

Ən qədim dövrlərdən bizə məlumdur ki, Sokrat Plutonun, Pluton Aristotelin, Aristotel Makedoniyalı İsgəndərin müəllimi olmuşdur. Görkəmli Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin əsərləri ona dünya şöhrəti gətirmiş və ondan sonra gələn nəsillər dahi şairi özlərinin müəllimi, ustadı saymışlar. Hind şairi Əmir Xosrov Dəhləvi Nizami haqqında demişdir:

"Nizami hər sözü demiş birinci,

Qoymamış deryada qalsın bir inci".

Müəllimlik müqəddəs bir peşədir. Əsl müəllim ustad sənətkardır. Belə ustadların adı hər zaman tarixin yaddaşına qızıl hərflərlə yazılır. Yazıya müəllim kəlməsi ilə başladı. Bunun da bir səbəbi var. Bu günlərdə mənim müəllimim, elmi rəhbərim, Əməkdar elm xadimi, Millət vəkili, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, akademik Nizami Cəfərovun "Keçən günlərin dastanı" adlı xatirələr kitabını oxudum. Nizami müəllimin elmi əsərlərini oxumaq dərindən, sıxıntılı yollardan aydınlığa, rahat yola çıxmaq kimidirsə, onun xatirələri isə alimin gənclərə bir örnək kitabıdır. Müəllif kitabda uşaqlıq, gənclik illərini, Bakı Dövlət Universitetinin Filologiya fakültəsinin tələbəsi, aspirantı, dekanı olduğu dövrləri və Universitetin Azərbaycan dilçiliyində böyük xidmətlər göstərmiş alimləri haqqında xatirələri, Ulu öndərimiz Heydər Əliyevlə görüşünü elə gözəl ifadə edir ki, sanki kitabı oxumursan, həmin hadisələrin real həyatda şahidi olursan.

Nizami müəllim dekan olduğu dövrlərdə nə xoş ki, mən oranın həm tələbəsi, həm məzununu, həm işçisi, həm də dissertantı olmuşam. Müəllif xatirələrində yazır: "Dekan olduğum illər mənə, akademik Teymur Bünyədovun ifadəsi ilə desəm, "xalq dekanı" adını qazandırdı... Həqiqətən də Nizami müəllim xalq dekanı idi. İstər tələbələr, istərsə də aspirant və dissertantların hər hansı bir problemlərinin həll olunmasında köməklik göstərirdi. Yenə xatirələrdən bir abzası xatırlayaq: "...Bir tələbə hansısa problemlə bağlı mənə müraciət edəndə, birinci fikirləşirdim ki, böyük xələflərim bu məsələni necə həll edərdi." sonra yuxarısında "Filologiya fakültəsi" yazılmış guşənin qabağında dayanıb qəbul üçün sənədlərimi verdiyim anları xatırlayırdım və elə qərar qəbul edərdim ki, mənə müraciət edən bu gənc gələcəkdə filologiya fakültəsinin dekanı olmaqdan daha böyük

Şəxsiyyət olmağı öyrədən kitab

vəzifə barədə düşünməsin"...Məsələn, biz beşinci kursda oxuyanda diplom rəhbəri seçdik. Mən heç düşünmədən elmi rəhbərim olaraq Nizami müəllimi seçdim. O, bizə Ədəbi dil fənnindən dərslər demişdi. O, həm bizə mühazirə deyirdi, həm də məşğələ müəllimimiz idi. Alim bizə elə gözəl mühazirə söyləyirdi ki, dərsləri izah edirdi ki, biz dərsləri oxumasaq da, kifayət edirdi. Məşğələ dərslərində (o zaman jurnala bal vermək olmadığından) müəllimlərin çoxu öz balaca dəftərlərində cavab verən tələbələrə bal yazırdılar. Nizami müəllim isə tələbələrə əzbər tanıyırdı. Heç bir tələbənin xətrinə dəymirdi. İmtahan zamanı isə zəif oxuyan tələbə də Nizami müəllimin götürəcəyi imtahana yüksək səviyyədə hazırlanmışdı. Bütün qrup yaxşı və əla qiymət almışdır.

Diplom rəhbərim olaraq məhz Nizami müəllimi seçməkdə yanılmamışdım. Çünki diplom işi araşdırma - tədqiqat işi idi. Mövzum isə türkologiya ilə bağlı idi. Diplom işimi hissə-hissə yazıb rəhbərimə təqdim edəndə, rəhbərim onu diqqətlə oxuyub, öz tövsiyələrini verirdi. İstəyim o idi ki, diplom işimdən əla qiymət alım və gələcəkdə həmin mövzunu genişləndirib dissertasiya mövzusu kimi işləyim. Nizami müəllimə öz fikrimi bildirəndə o, mənim fikrimi bəyəndi və dəstəklədi. Lakin mənim bu istəyim arzu olaraq qaldı. Bəzi məsələlər oldu ki, mən həmin mövzunu tədqiqat işi kimi dissertasiya mövzusu edə bilmədim. O zaman Nizami müəllim mənim dilçiliyin hansı bölməsinə daha çox marağım olduğunu və o bölmədən mövzu seçməyimi təklif etdi. Mən elə o anda işləyəcəyim dissertasiyanın adını rəhbərimə dedim və rəhbərim həmin mövzunu çox bəyəndi. Mən o gündən həmin mövzuya müraciət olunmadığını biləndə çox sevindim. BDU-nun dissertantı oldum və təbii ki, rəhbərim yenə də Nizami müəllim idi.

Kitabdakı abzasda: "mənim böyük xələflərim bu məsələni necə həll edərdi" deyən müəllif BDU-nun professoru, Azərbaycan dilçilik elmində öz sözünü demiş Müasir Azərbaycan dilçiliyində müəllifi Ələvət Abdullayevi (bu gün də BDU-da həmin kitab Filologiya fakültəsi tələbələrini əsas dərslər vəsaitidir), akademik Ağamusa Axundovu, professor Tofiq Hacıyevi nəzərdə tutur.

Kitabda Ələvət Abdullayevi xatırlayarkən:

- Faiq müəllim, aspiranturaya sənəd vermək istəyirəm, xahiş edirəm icazə verəsiniz.

- Nə olar?.. Gəl.. Nə vaxt bitirmisən?

- Bu il.

- Olmaz. Get iki il işlə, sonra gələrsən.

Tutuldu... Ancaq tez özümə ələ aldım:

- Fərqlənmə diplomu ilə bitirmişəm, - dedim.

- Həə?.. Yox, yox!.. İki il işləməlisən.

- Faiq müəllim, Elmi Şuranın da zəmanəti var...

- Nə olsun?.. İki ildən sonra gəl, baxarıq...

Kabinetdən çıxdım. Bıçaq vursan, qanım çıxmazdı...Dəhlizə gedə-gedə

Ələvət müəllim yadıma düşdü. Ona deyim ya deməyim?.. Tanrının qəribə işləri olur... Başımı qaldıranda gördüm ki, Azərbaycan dilçiliyi kafedrasının qarşısından keçirəm. Ələvət müəllim də qapının ağzında dayanıb mənə baxır.

- Həə... Nə oldu? Sənədlərin verdi?

- Yox, Ələvət müəllim, rektor icazə vermədi. Dedi ki, get iki il

dən sonra gələrsən. Mən də gedirəm...

Ələvət müəllim bir an belə düşünmədən:

- Hələ bir dayan görək. Arxamca gəl!.. - deyib qabağa düşdü. Mən də onun

arxasında... Əlləri arxasında indiyə qədər görmədiyim bir sürətlə gedirdi. Rektor kabinetinə çathaçatda qapı açıldı, rektor bayıra çıxdı. Ələvət müəllimi görüb mehribancasına salamladı, hal-əhval tutdular. Birdən Ələvət müəllim rektora:

- Faiq müəllim, mənim bir istedadlı tələbəm var, istəyirəm aspiranturada saxlayam, - dedi.

- Hə olar...

- Onun sənədlərinin üstünə yazmaq lazımdır.

- Hanı? Gətir yazım.

Mən irəli keçdim, elə ayaq üstə qovluğun üstünə imza atıb mənə də təbrik elədi.

Sağollaşdılar. Ələvət müəllim yenə əllərini arxasına qoyub qabağa düşdü. Mən də arxasınca...

Məttəl qalmışdım. Nə deyəcəyimi də bilmirdim. Günahkar səslə:

- Ələvət müəllim, vallah, beş-on dəqiqə bundan əvvəl getmişdim, qol çəkmədi - deyə mızıldandım.

Ələvət müəllim arxaya baxmadan:

- Gəl,gəl..Sənin getməyinlə mənim getməyim bir olsaydı getməzdim ki..-dedi.

... Tərcümeyi-halımı varaqdadıqca görürəm ki, çox adama borcluyam.

Nə bilmək olar, bəlkə də ən

çox Ələvət Abdullayevə borcluyam ki, hara gedəcəyimi bilmədiyim bir vaxtda qabağa düşdüm... Və mənə "arxamca gəl" dedi...

Çox təəssüf ki, mənə Ələvət müəllimi görmək qismət olmadı. O, Azərbaycan dilçiliyi kafedrası kimi böyük bir kafedraya rəhbərlik edib. Ələvət müəllimi Azərbaycan dilçiliyinə böyük töhfələr vermiş alim kimi tanıyırdıqsa, ancaq Nizami müəllim onu xatırlayarkən həm alim, həm müəllim, həm də qayğıkeş bir insan kimi xüsusi qeyd etmişdir. Mənim tələbəlik illərim doxsanıncı illərin sonuna təsadüf edir. O zaman Ələvət müəllim dünyasını dəyişmişdi. Real həyatda görməsəm də, onun necib insani xüsusiyyətlərini davamçısı, ciyərparası görkəmli alim, BDU-nun Azərbaycan dilçiliyi kafedrasının müdiri professor Sənubər xanım Abdullayevada gördüm. Atalar yaxşı deyib:"Ot kökü üstə bitər". Sənubər xanım bu gün həm tələbələrə, həm də rəhbərlik etdiyi kafedranın bütün əməkdaşlarına diqqət və qayğısını əsirgəmir.

Kitabda müəllifin müəllimləri olmuş akademik Ağamusa Axundov və akademik Tofiq Hacıyev haqqında bir-birindən maraqlı xatirələr yer alır.

Əsəri oxuduqca görürük ki, müəllif Bakı Dövlət Universitetində nümunəvi - əlaçılı tələbə kimi təhsil alıb. O, Universitet illərini xatırlayarkən professorMuxtar Hüseynzadə, Abdulla Vəliyev, Mir Cəlal Paşayev haqqında maraqlı məlumatlar verir. Professor Muxtar Hüseynzadə haqqında yazır: " Professor Muxtar Hüseynzadə bizə dərslər deyəndəsənsəni haqlamışdı...Azərbaycan, xüsusilə Universitet dilçilərinin müəllimi olan bu mötəbər şəxs, başqalarını bilmirəm, mənim dilçilik həvəsimə nə isə mistik bir enerji gətirdi. Azərbaycan dilçiliyinin banilərindən olan böyük alimin əsərləri ilə hələ orta məktəbdən tanış idim." Muxtar Hüseynzadə çox böyük alim idi. Bu gün Bakı Dövlət Universitetinin Filologiya fakültəsinin tələbələrini əsas dərslər vəsaiti M.Hüseynzadənin Müasir Azərbaycan dilinin morfologiyası kitabıdır. Nizami müəllim böyükalimin şəxsi keyfiyyətlərini oxucuya çatdırır, mərd, prinsipial, məğrur olduğunu qeyd edir. O hətta alimin daxili və xarici "düşmənləri" ilə apardığı mübarizəni də qələmə almışdır. M.Hüseynzadənin daxili"düşmənlərinin birincisi Azərbaycan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvi Əbdülezəl Dəmirçizadə, ikinci "düşməni" isə akademik Məmmədəğa Şirəliyev olub. Ə.Dəmirçizadə marizmin müdafiəsinə qalxdığı, Midiya dilindən danışdığı, yaxud mübtədanın baş üzv olduğunu inkar etdiyi üçün M.Hüseynzadəbunları qəbul etməyib və "zarafat"a keçirək Səməd Vurğunun məşhur misraları ilə ona cavab verib:

Hər sadə, mürəkkəb cümləmizin də, Əzəl, mübtədasi partiyamızdır.

Nizami müəllim öz xatirələrində dialektoloq Abdulla Vəliyev haqqında yazdığı da unutmamalıdır. Abdulla Vəliyev nəinki Azərbaycan dialektologiyası, hətta ən kiçik türk dillərinin şivələri barədə geniş məlumatla malik idi. Abdulla müəllim xatırlanarkən: "Məhz onun dediyi dərslərin təsiri ilə o zaman "Qazax dialekti: Azərbaycan dilindən Türkiyə türkcəsinə keçid" mövzusunda məqalə yazdım. Və bu barədə hörmətli müəllimimə danışanda "vaxtında qaldırılmış məsələdir" - dedi, məsləhətlər verdi."

Bir vaxtlar Abdulla Vəliyevin tələbəsi olmuş Nizami müəllim sonralar onun nəvəsi gənc türkoloq Ülviyyə Vəliyevanın elmi rəhbəri oldu.

Görkəmli yazıçı, filologiya elmləri doktoru Mir Cəlal Paşayevlə bağlı xatirələri kitabda böyük sevgi ilə qələmə alınıb. Nizami müəllim yazır ki, Mir Cəlal müəllim ədəbiyyatşünaslığın ən mürəkkəb məsələlərini sadə dillə tələbələrə izah edirdi.

Nizami müəllim böyük alim olmaqla bərabər, həm də böyük bir şəxsiyyətdir. Bu gün o, elmin ən yüksək pilləsinə fəth edərək akademiklik zirvəsinə yüksəlib. Mən gənclik illərimdən, tələbəliyimdən Nizami Cəfərovu bir müəllim, bir alim, bir insan, bir rəhbər kimi necə tanıyırsam, bu gün də elə tanıyıram. Alimin nəinki tələbələrinə, aspirant və dissertantlarına, hətta sınavlı insanlara diqqət və qayğısı danılmazdır.Elmi rəhbəri olduğu neçə-neçə gənc filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi adına layiq görülüb. Nizami müəllim böyük xələflərinin ənənələrinə sadıq qalır və istedadlı olan hər bir insana köməklik edir. Vaxtilə ustadlarından gördüyü diqqət və qayğını bu gün öz tələbələrindən əsirgəmir.

Hamımıza məlumdur ki, Ulu öndərimiz Heydər Əliyev bütün dövrlərdə ədəbiyyat və mədəniyyət xadimlərinə xüsusi diqqət göstərmiş, onları qoruyub və qiymətləndirmişdir. Nizami Cəfərovun elmi fəaliyyəti, yüksək intellekti, geniş erudisiyası onun diqqətindən yayınmamışdı. O, Atatürk Mərkəzinə rəhbərlik etməyi məhz Nizami Cəfərova etibar etdi. Bu, gənc alimə yüksək etimadın nümunəsi idi. Nizami müəllim Ulu öndərlə unudulmaz görüşünü "Keçən günlərin dastanı" kitabında qələmə alıb. Bu görüşdə dövlət başçısı ilə elm adamı arasında bütün dövrlər üçün nümunə olacaq bir dialoq gedir.

Akademik Nizami Cəfərovun "Keçən günlərin dastanı" kitabı müəllimlər üçün də, tələbələr üçün də, gələcək üçün də son dərəcə qiymətli bir mənbədir. Bu kitab gənc alimlər üçün bir həyat dərslidir. Hər hansı bir dərslər vəsaiti insana elm öyrədir, Nizami müəllimin əsəri isə şəxsiyyət olmağı öyrədir.